

ПЛАНУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Бестужева С. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Божко В. О.,
студент 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

В умовах воєнного стану в Україні проблема забезпечення життєздатності українських підприємств і представників приватного бізнесу стає дуже гостро. Не зважаючи на перспективи, які окреслюються можливістю впровадження «Плану Маршала» для відбудови країни, кожен суб'єкт господарювання повинен ґрунтовно підходити до визначення майбутніх напрямів розвитку. І особливо це стосується зовнішньоекономічної сфери, ключовою складовою якої є експортна діяльність. Набуття Україною статусу кандидата у члени Європейського Союзу, безперечно, відкривають перед вітчизняними підприємствами широкі можливості та подальшого розвитку у напрямку освоєння європейських цільових ринків, створення спільних підприємств, розробки та реалізації спільних програм тощо. Але для цього необхідно мати чітке уявлення про те, як буде розвиватись підприємство, за рахунок яких коштів. Тому саме планування експортної діяльності є найбільш важливою складовою системи управління підприємства у цілому. Для обґрунтування сутності планування експортної діяльності підприємства доцільно проаналізувати існуючі теоретичні підходи до визначення сутності експортної діяльності та планування.

Не викликає сумнівів, що на сучасному етапі найбільш розвинутою формою міжнародних відносин є зовнішня торгівля, необхідність якої обумовлена інтенсивним зростанням світового ринку, нерівномірністю розвитку різних галузей в різних країнах і неможливістю реалізувати надлишок продукції на внутрішньому ринку, що ґрунтується на поглибленій спеціалізації країн та міжнародному поділі праці. Міжнародні комерційні операції здійснюються в різноманітних формах, які можна поділити на основні – на оплатній основі між безпосередніми учасниками цих операцій (контрагентами різних країн) і забезпечують, пов'язані з просуванням товару від продавця до покупця. З цього випливає, що міжнародні операції, які передбачають обмін продукцією в матеріально-речовій формі, відносять до числа основних. У свою чергу,

основним видом комерційних операцій, які обумовлюють обмін продукцією в матеріально-речовій формі, є експортно-імпорتنі операції.

У навчальному посібнику з міжнародної економічної діяльності України Бестужевої С. В. чітко розмежовуються поняття експорту та експортної діяльності. Автор розуміє під екпортом специфічний вид зв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин, який має власну структуру (направленість) процесу, умови і правила його ведення, які включають як економічну, так і нормативно-правову частини трансграничних відносин і зв'язків. Тоді як експортна діяльність є логічним продовженням процесу експорту при наявності у суб'єкта господарювання конкурентних переваг, які у сукупності складають його експортний потенціал [2, с. 46].

У науковій статті Аль-Оста Салім Абдуль-Азіза експортна діяльність підприємства – це послідовність стадій передекспортної діяльності, реструктуризації та власне експорту [1, с. 213].

З позиції Череп А. та Ортинської О. експортна діяльність є комплексом дій, господарську діяльність організовану в послідовність певних етапів та функцій з виходу підприємства на зовнішні ринки [8, с.107].

Науковці Мельник О. Г. і Нагірна М. Я. зазначають, що експортна діяльність підприємства – це низка взаємопов'язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов'язковим переміщенням їх через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції партнеру із-за кордону [5, с.64].

Достатньо цікавими, на нашу думку, є наукові висловлювання закордонних вчених щодо сутності експортної діяльності, її мотивів, наслідків, що становить наукове підґрунтя для визначення напрямів її подальшого розвитку з урахуванням специфіки функціонування підприємств, особливостей міжнародного середовища.

Так, на думку Гесселя Й. та ван Стеля А. причинами активізації зусиль представників бізнесу до організації експортної діяльності є те, що експорт виступає як найпростіша форма міжнародної експансії підприємств, метод виходу на іноземні ринки, що не потребує значних фінансових витрат, як, наприклад, прямі іноземні інвестиції. При цьому набагато нижчими при організації експортної діяльності порівняно з інвестуванням будуть і комерційні та фінансові ризики [11, с.260].

У науковій статті Акс Десаї З. та Гесселя Й. експортна діяльність виступає важливим інструментом, за допомогою якого малі та середні підприємства можуть створювати додану вартість, отримувати доступ до новітніх технологій. При цьому науковці зазначають, що експортна діяльність є важливою як для розвинутих країн, так і для тих, що розвиваються. Підприємства, що здійснюють експортну діяльність, мають кращі показники, ніж підприємства, які не є експортерами, є більш продуктивними, інноваційними та ефективними [10, с.229].

Виробництво продукції для експорту може вимагати нового, більш прогресивного та ефективного обладнання, що ставить нові завдання перед працівниками всіх рівнів. Експортні ринки, зазвичай більш конкурентні,

змушують експортерів дотримуватись сучасних вимог та випускати продукцію у відповідності з високими стандартами. Саме необхідність подолання подібних бар'єрів і допомагає підприємствам-експортерам, на думку авторів, поліпшувати ефективність їх діяльності.

Отже, не викликає сумніву той факт, що експортна діяльність позитивно впливає на стан функціонування підприємств-експортерів, так само, як і твердження про те, що показники діяльності підприємств-експортерів є в цілому кращими за аналогічні показники підприємств, які на займаються експортною діяльністю. В той же час для здійснення ефективної експортної діяльності необхідно розробити ефективну і систему планування, що обумовлює необхідність поглибленого дослідження цього поняття, яке широко висвітлено в наукових працях як українських, так і закордонних вчених.

У новому тлумачному словнику української мови Яременко В. В., Сліпушко О.М. планування розглядається як складання плану, визначення за планом терміну реалізації чого-небудь [9, с. 122].

З позиції управління основоположник теорії управління Файоль А. розглядає планування як первісну з-поміж решти функцій управління, оскільки прийняті в процесі її реалізації рішення визначають характер здійснення всіх інших функцій управління. Вчений до підфункцій планування відносить: цілевстановлення, прогнозування, моделювання, програмування [13, с. 122].

В науковій роботі Кузьміна О. Є. та Мельник О. Г. планування є видом управлінської діяльності, який визначає перспективу і майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення [4, с. 122].

На думку Череп А. В., Лисенко О. А. планування передбачає встановлення цілей і формування процесів, планування робіт щодо досягнення цілей процесу і задоволеності споживача, планування виділення і розподілу необхідних ресурсів [7, с. 122].

З позиції Снайдера Н. планування є діяльністю, що стосується завчасного визначення того, які дії та/або людські й фізичні ресурси потрібні для досягнення цілі; вона охоплює визначення альтернативи, аналіз кожної з них і вибір найкращих [12, с. 73].

За визначенням Тарасюка Г. М. планування є процесом визначення місії, розробки концепції діяльності, вибору стратегії, розробки та обґрунтування цілей, визначення шляхів, порядку та способів їх досягнення при ефективному використанні всіх видів ресурсів, наявного або створюваного потенціалу підприємства, з метою отримання бажаного результату та задоволення інтересів усіх зацікавлених сторін [6, с. 49].

Слецьких С. Я., Михайличенко Н. М. розглядають планування як один із етапів управлінської діяльності, що полягає в організації роботи суб'єкта господарювання з максимальною ефективністю та орієнтацією на розвиток [3, с. 49].

На рисунку 1 наведені узагальнені результати проведеного дослідження теоретичних підходів щодо визначення сутності планування відповідно до визначення трьох підходів.

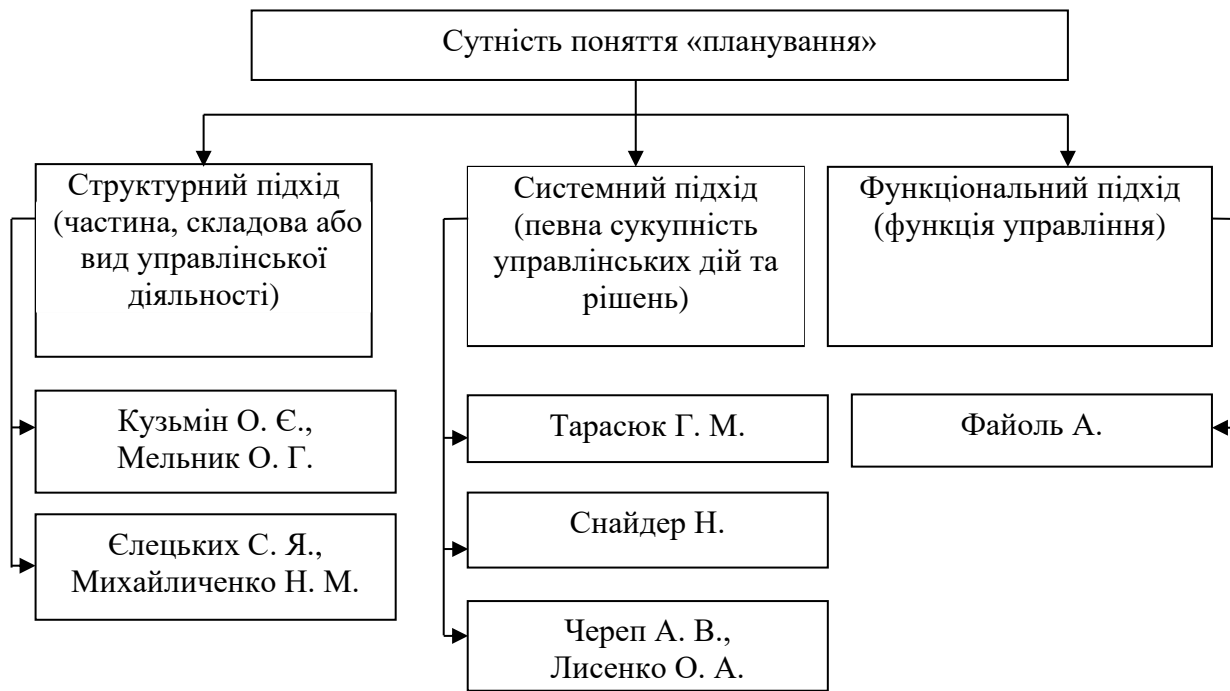

Рис. 1. Узагальнення дослідження теоретичних підходів до визначення сутності планування (розроблено авторами).

Виходячи з наведених наукових підходів до визначення сутності планування пропонуємо виокремити такі:

системний підхід, згідно з яким планування є певною сукупністю управлінських дій та рішень;

структурний підхід, прихильники якого розглядають планування як певну частину, складову або етап управлінської діяльності;

функціональний підхід, відповідно якому планування виступає як функція управління.

Слід також зазначити, що у вітчизняній та закордонній економічній літературі існують численні класифікації видів планування. Однак серед видів планування відсутнє планування залежно від сфери діяльності, що дозволило авторам узагальнити існуючі види планування та доповнити новим видом за новим критерієм – за сферою діяльності – пропонуємо виокремити такі види планування як:

планування експортної діяльності – це сукупність управлінських дій та рішень щодо виходу підприємства на цільові зовнішні ринки шляхом розробки експортної стратегії та заходів щодо її реалізації;

планування імпортової діяльності – сукупність управлінських дій та рішень щодо організації ефективних імпортих закупівель товарів та послуг;

планування посередницької діяльності – процес організації ефективного посередництва при взаємодії вітчизняних компаній з іноземними контрагентами.

Отже, планування експортної діяльності підприємства слід розглядати як функцію управління, як систему певних дій і рішень, спрямованих на досягнення поставлених цілей, і як процес розробки та реалізації довгострокових,

середньострокових та короткострокових програм його подальшого розвитку з урахуванням особливостей розвитку зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу.

Література:

1. Аль-Оста Салім Абдуль-Азіз. Трикомпонентна модель експортної діяльності підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №1 С. 213-220.
2. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України: навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 274 с.
3. Єлецьких С. Я., Михайличенко Н. М. Адаптивне планування фінансово-господарської діяльності підприємства: монографія. Краматорськ: ДДМА, 2010. 188
4. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту: Підручник. Київ: «Академвидав», 2003. 416 с.
5. Мельник О. Г., Нагірна М. Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства. *Інноваційна економіка*. 2013. №5. С. 63-66.
6. Тарасюк Г.М. Управління плануванням діяльності підприємства: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 292 с.
7. Череп А. В., Лисенко О. А. Методологія впровадження процесно-орієнтованого підходу до планування діяльності промислових підприємств: монографія. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2012. 277 с.
8. Череп А. В., Ортинська О. Л. Організаційно-економічний механізм експортної діяльності підприємства. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2008. С. 232-236.
9. Яременко В.В., Сліпущко О.М. Новий тлумачний словник української мови: У 3 т. Київ: Видавництво «Аконіт», 2004. 926 с.
10. Acs Z. Desai S., Hessels J. Entrepreneurship, Economic Development and Institutions. *Small Business Economics*. 2008. №31 (3). P. 219-234.
11. Hessels J., van Stel A. Entrepreneurship, Export Orientation, and Economic Growth. *Small Business Economics*. 2011. №37(2). 255-268 p.
12. Snyder N. How Managers plan – The Analysis of Managerial Activities/ N. Snyder and W. Glueck. *Long Rang Planning*. 2003. February. P. 70-76.
13. Fayol Henri. Administration industrielle et générale. URL : <https://www.scribd.com/document/490913494/Administration-industrielle-et-generale-Henry-Fayol-pdf> (дата звернення 25.04.2023).